

بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی زنان در بوستان‌های شهری

(مورد مطالعه: شهر ایلام)

مسعود صفائی‌پور^۱، سعید امانپور^۲، فاطمه پیری^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۷/۱۲
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۸/۰۲

از صفحه ۹۳ تا ۱۱۸

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی
سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵

چکیده

امنیت به‌عنوان نیازی اساسی در اجتماع‌های انسانی از جایگاه خاصی برخوردار است. با تأکید بر مسائل زنان شاید بتوان گفت شهرها آینه تمام‌نمای تبعیض علیه زنان به شمار می‌روند. توجه به امنیت زنان براساس خصوصیات و استانداردهای ویژه آنان در کنار خصوصیات فضایی مورد نیاز مردان می‌تواند یکی از ابزارهای تأمین برابری اجتماعی تلقی گردد. هدف این پژوهش بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان در بوستان‌های شهر ایلام می‌باشد. روش پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی و پیمایشی است. داده‌های مورد نیاز از طریق منابع اسنادی و میدانی گردآوری و با استفاده از نرم‌افزارهای Excel و Spss و با به‌کارگیری آزمون‌های پیرسون، آزمون خی‌دو و روش رگرسیون چندگانه توأم انجام شده است. جمعیت آماری مورد مطالعه تمامی شهروندان (زنان) شهر ایلام بوده که در این میان ۳۵۰ نفر با استفاده از فرمول کوکران به روش سهمیه‌ای انتخاب شده‌اند. نتایج این بررسی نشان می‌دهد احساس امنیت زنان در بوستان‌ها متأثر از رضایتمندی آنان از خدمات موجود در بوستان و همچنین اصول امنیت اجتماعی است. ویژگی‌های شخصی زنان مصاحبه‌شونده -سن، سطح تحصیلات، مهاجرت و اشتغال- با اینکه بر میزان ساعت‌ها و زمان استفاده و نحوه حضور آنها در بوستان مؤثر بوده است اما تأثیر معناداری بر میزان احساس امنیت آنان ندارد.

کلید واژه‌ها: امنیت اجتماعی، زنان، بوستان‌های شهری، شهر ایلام.

۱- دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، safae_m@scu.ac.ir

۲- دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، amanpour@scu.ac.ir

۳- کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز (نویسنده مسئول)، fatemepiri607@yahoo.com

مقدمه

امروزه بیشتر شهرها به فضاهایی از نابرابری و مقاومت تبدیل شده‌اند (Lyytinen, 2015: 593). به عبارتی، شهرها هم محل ترس و تمایل و هم تهدید و فرصت می‌باشند که هم جاذبه و هم دافعه ایجاد می‌کنند (Siebel, 2003: 41). عده‌ای از صاحب‌نظران شهرسازی اعتقاد دارند رویکردهای مسلط و قوانین شهری باعث ایجاد تبعیض‌های گوناگون اجتماعی، اقتصادی، سنی و جنسی میان شهروندان می‌شود. برای مثال، قوانین و مقررات منطقه‌بندی و کاربری زمین شهر را به مناطق مختلف جاری، مسکونی و غیره تقسیم می‌کند و براساس چنین تقسیم‌بندی‌هایی مردان بخش غالب فضاهای عمومی و فعال شهر را در اختیار می‌گیرند و نواحی خصوصی‌تر از آن زنان می‌شود (پاپلی‌یزدی، ۱۳۸۲: ۵۲). توجه به این مطلب که حضور زنان در فضاهای عمومی چه محل کار و پارک موجب تلطیف و کاهش خطرات محیطی می‌شود، طراحان را بر آن می‌دارد تا شاخص جنسیت را جزو اصول طراحی خود قرار دهند. فضای سبز به‌عنوان جزء لاینفک و ضروری پیکره شهرها در متابولیسم آنان نقش اساسی دارد و کمبود آن می‌تواند اختلالات جدی در حیات شهرها به وجود آورد (هزارجریبی، ۱۳۹۰: ۱۳). فضای سبز، که بخشی از سیمای شهر را تشکیل می‌دهد، به‌عنوان یکی از پدیده‌های واقعی از نخستین مسائلی است که انسان همواره با آن در تماس بوده و خواهد بود (Shi, 2002: 18). از دیگر سو یکی از معیارهای ارزیابی کیفیت هر شهر وجود فضاهای سبز عمومی (بوستان‌ها) است؛ فضاهایی که شهروندان در آنها بتوانند با ایمنی و آسایش خاطر با هم به تعامل و گفتگو بپردازند. اهمیت این مسئله تاحدی است که امروزه به فضاهای سبز شهری و اعمال سیاست‌هایی که مردم شهرها را از مشکلاتی مانند یأس و ناامیدی برهانند و باعث ارتباط با فضاهای سبز و محیط گردد توجه می‌شود (Wright, 2000: 34).

توجه به نیازهای زنان در برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای شهری به‌معنای به‌رسمیت شناختن و دعوت آنان به حضور در این فضاها و درنهایت اجتماع است که می‌تواند بستری برای تأمین و امکان مشارکت برابر همه گروه‌های اجتماعی و استفاده مناسب از

توان آنها تلقی شود. بنابراین، انسان از طریق روابط اجتماعی- فرهنگی به فضا و فرم عملکرد و اهمیت می‌بخشد و ساماندهی فضا به‌نوبه‌خود به تغییر شکل این روابط می‌انجامد. بنابراین، ساخت و طراحی فضاهای شهری بر فرایند زندگی اجتماعی تأثیر گذاشته و بایسته است از نظر جسمی و روانی برای شهروندان کارایی داشته باشد. وقتی فضا خوانا باشد به احساس راحتی و امنیت کمک می‌کند و برعکس هنگامی که علایم راهنما وجود ندارد و فضا گیج‌کننده است احساس امنیت از بین می‌رود (H.RUSS, 2006: 22). در این بین توانایی فضای سبز عمومی به‌عنوان آرام‌بخش‌های طبیعی در مناطق شهری، که فشار و اضطراب به‌عنوان یکی از جنبه‌های عمومی و مهم در آنجا است، بسیار مفید می‌باشد و برای کاهش پرخاشگری و رسیدن به آرامش روحی بسیار مؤثر است (chiesura, 2003:64). پارک شهری از یک‌سو بستر تعاملات اجتماعی و گذران اوقات فراغت است اما از سوی دیگر با توجه به حضور جمعیت زیاد، تراکم پوشش گیاهی، دید کم، محدودیت منابع روشنایی در شب و امکان اختفاء زمینه‌ساز وقوع پنهانی جرم می‌شود (تکیه‌خواه و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۳۳). به عبارتی، بوستان‌ها به‌عنوان یکی از اجزای بسیار مهم شهر و فضاهای شهری و با توجه به ویژگی‌های نظام‌مند در طراحی، مکان‌یابی، روشنایی و القای آرامش به شهروندان می‌تواند امنیت را برای مراجعه‌کنندگان القاء کند. در عین حال، بوستان‌ها با جذب افراد بزهکار و رفتار خطرناک آنها به‌ویژه در فضاهای خلوت و دور از نظارت بوستان‌ها می‌تواند تهدیدکننده امنیت بوستان‌ها و شهروندان باشد (gobster, 2014: 156). شهر ایلام به‌عنوان مرکز استان نیز از این قاعده مستثنا نیست و احساس امنیت زنان به‌ویژه در فضاهای عمومی مسئله‌ای است که به بررسی و پژوهش نیاز دارد. این پژوهش ضمن بررسی وضعیت موجود فضای سبز شهر ایلام و رضایتمندی شهروندان (زنان) از این فضاها امنیت زنان را بررسی کرده و مشخص می‌کند که امنیت زنان در بوستان‌ها و فضای سبز چگونه است. در این راستا سؤال‌های اساسی پژوهش به این ترتیب است که آیا بین رضایتمندی از خدمات موجود در بوستان و میزان امنیت زنان رابطه وجود دارد؟ آیا میزان احساس امنیت زنان متأثر از ویژگی‌های شخصی (سن، تحصیلات، وضعیت تأهل و وضعیت اشتغال) است؟ آیا بین اصول و معیارهای امنیت اجتماعی و احساس امنیت زنان رابطه وجود دارد؟

پیشینه پژوهش

ویلیامز و توارتز^۱ (۲۰۱۱) به بررسی مدیریت بوستان‌های شهری در ساسکاتون کانادا پرداختند. آنها در این مطالعه ۱۵ شاخص را بررسی کردند. برخی از مهم‌ترین شاخص‌های مرتبط با مسائل بهداشتی، ایمنی و محیط‌زیستی در این مطالعه به کار برده شده است. نتایج نشان می‌دهد میزان مطلوبیت شاخص‌های مورد بررسی در بوستان‌های منطقه‌ای مرکز شهر نسبت به بوستان‌های حاشیه و محله‌ای بهتر است و عوامل خارجی (برون‌زا) مسئول افت فعلی و عملکرد ضعیف بوستان‌ها به‌شمار می‌روند. موون و همکاران^۲ (۲۰۰۹) کیفیت ۱۷ بوستان شهری در شیکاگو و آنتانا را ارزیابی کرده‌اند. آنها رسیدگی و نگهداری بوستان‌های شهری را به‌منزله شاخصی برای درک ایمنی و بهداشت منظر بوستان بررسی کردند. نتیجه بررسی‌ها این بود: مکان‌هایی که رسیدگی بهتر و نگهداری منظم در آنها انجام می‌شود و پوشش گیاهی متنوع‌تری دارند از ایمنی و بهداشت بالاتری برخوردارند و به تبع آن بازدیدکننده بیشتری دارند. رایا و همکاران^۳ (۲۰۰۹) در پژوهشی با عنوان «بوستان‌ها و فضاهای باز، ایمنی و برابری شهری» به این نتیجه رسیدند که بوستان‌های ایمن و پاکیزه موجب جوامع سالم، فضای مناسب بازی کودکان، باهم‌بودن خانواده‌ها، پذیرا بودن افراد از سنین مختلف در کنار هم برای ورزش و تفریح می‌شوند و از لحاظ محیط‌زیست بر زیبایی، امنیت و ارزش اقتصادی محله می‌افزایند. همچنین، بوستان‌هایی با طراحی بد و نگهداری ضعیف و خطرناک شرایطی را فراهم می‌کنند که خانواده و کودکان از هم دور می‌مانند، فعالیت‌های غیرقانونی افزایش می‌یابند و بوستان‌ها و فضاهای باز شهری در حکم دارایی‌های جامعه به محیط‌های تهدید تبدیل می‌شوند.

قاسمی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «تأثیر محیط اجتماعی بر امنیت روانی زنان در شهر اهواز» به بررسی امنیت زنان در محله‌های کیانپارس امانیه و عامری پرداخته است.

1- Williams and Thwarts.

2- Mowen and et al.

3- Raya and et al.

نتایج نشان می‌دهد که از لحاظ جنسیت در رابطه با امنیت تفاوت وجود دارد. همچنین، در محله‌های یادشده امنیت زنان در شاخص‌های مختلف باهم تفاوت دارد. احمدی (۱۳۹۱) به بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان در شهر سنندج و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن پرداخته است. یافته‌های پژوهش حاکی از روابط معنادار بین امنیت محل سکونت و حمایت اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی زنان است و متغیرهای پایبندی مذهبی، پوشش و حجاب مناسب، پایگاه اقتصادی- اجتماعی و رسانه‌های ارتباط فرهنگی رابطه‌ای را با احساس امنیت اجتماعی نشان ندادند. نتیجه این‌که مؤلفه‌های امنیت محل سکونت و حمایت اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی زنان شهر سنندج رابطه دارند. همچنین، وضعیت نامناسب اقتصادی، مزاحمت‌های خیابانی و همسرازاری مهم‌ترین دغدغه‌های بسیاری از زنان این شهر را تشکیل می‌دهد. علیدوست (۱۳۹۲) به «طراحی کانون اجتماعی شهروندان با رویکرد امنیت زنان» پرداخته است. در این پژوهش سنجش عوامل مؤثر بر افزایش امنیت عینی و ذهنی زنان به هنگام حضور در فضاهای شهری از اهداف اساسی است که در این زمینه نتایج مطالعه نشان‌دهنده که میان احساس امنیت درک‌شده از فضا و عواملی چون میزان آشنابودن فضا و چگونگی تصویر ذهنی از فضا و میزان تعامل اجتماعی شهروندان در فضا ارتباط زیادی وجود دارد. همچنین، افزایش امنیت عینی در فضاهای شهری نیازمند افزایش نظارت عمومی، بهبود نورپردازی و نیز خوانا و قابل فهم کردن فضاها است.

مدنی (۱۳۹۰) به بررسی وضعیت احساس امنیت زنان در مراکز گردشگری ویژه بانوان شهر اصفهان پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد میزان احساس امنیت زنان در شهر اصفهان در حد متوسط به بالا است. همچنین، مشخص شد که میان مناطق مختلف از نظر احساس امنیت تفاوت معناداری مشاهده نشده است و میانگین آنها نزدیک به هم است. گلی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «زنان و امنیت در فضاهای عمومی شهری» به امنیت زنان در بوستان آزادی شیراز پرداخته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که عوامل محیطی مانند کاربری اراضی، تنوع کاربری‌های پیرامون، ساعت‌های فعالیت آنها و نیز مجاورت مکانی کاربری‌ها با افزایش حس امنیت زنان پاسخگو رابطه معناداری دارد. عوامل شخصی بر میزان امنیت زنان تأثیری نداشته است. بمانیان و همکاران (۱۳۸۸) در مطالعه‌ای با عنوان «سنجش عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

زنان در محیط‌های شهری در محدوده پیرامون پارک شهر تهران» بیان کرده‌اند که بین احساس امنیت درک شده از فضا و میزان رفت‌وآمد و استفاده از آن رابطه مستقیمی وجود دارد. در بررسی رابطه بین نوع کاربری و میزان احساس امنیت بالاترین میزان احساس مربوط به کاربری‌های مسکونی پیرامون بوستان شهر است. بدلی اجیرلو و همکاران (۱۳۹۵) به بررسی امنیت در بوستان‌های شهر مرزی پارس‌آباد دامغان پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد با توجه به ماهیت و تفاوت‌های مدل‌های مورد استفاده و همچنین تفاوت بوستان‌ها به لحاظ مؤلفه‌های مؤثر بر امنیت آنها رتبه‌بندی بوستان‌ها در مدل‌های مورد استفاده تفاوت‌هایی را نشان می‌دهد. رتبه‌بندی نهایی حاصل از تکنیک کپلند نشان داد که در بررسی‌های میدانی بوستان‌های مغان و شاهد به لحاظ وزنی در رتبه‌های اول و دوم در خصوص امنیت مراجعه‌کنندگان قرار دارند و بوستان کاج در رتبه آخر قرار گرفته است.

تعریف مفاهیم و مبانی نظری

امنیت: امنیت از ریشه لاتین *securus* در لغت به معنای «نداشتن دلهره و دغدغه» است. شرط لازم برای حیات و زندگی شهری امنیت است و هرچه شهرها ضریب ایمنی بالاتری داشته باشند میزان تعاملات و مناسبات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بیشتر خواهد بود و برعکس هرچه ضریب ایمنی شهرها کمتر باشد افراد در فضای رعب و وحشت قرار گرفته و سطح مراودات و مبادلات کاهش یافته و از نظر کیفی آسیب می‌بینند. امنیت نیز همچون سایر عرصه‌های زندگی در حال تغییر از خاص و کوچک به عام و گسترده تغییر کرده است (Zender, 2007: 137-140).

احساس امنیت: پدیده احساس امنیت در اندیشه و تفکر افراد جامعه متفاوت است و عامل جنسیت نیز از این مفهوم برداشت مختلفی را دارد. در مفهوم احساس امنیت ضمن تفاوت در زنان و مردان عامل محیطی نیز در برداشت این مفهوم در زنان اثربخش است (لرنی، ۱۳۸۳: ۱۷).

احساس ناامنی: ناامنی پدیده‌ای احساسی و ادراکی است و بیشتر به احساس روانی شهروندان از عوامل تهدیدکننده مانند جرم ارتباط دارد. احساس ناامنی نوعی نگرش فرد به محیط بیرونی از جنبه عوامل تهدیدکننده است (قاسمی، ۱۳۹۲: ۳۱).

امنیت اجتماعی: امنیت اجتماعی به قلمروهایی از حفظ حریم فرد مربوط می‌شود که به‌نحوی در ارتباط با دیگر افراد جامعه هستند. این قلمروها می‌توانند قومیت، اعتبار، نقش اجتماعی و کار و پیشه (یا شغل افراد) باشند (لرني، ۱۳۸۳: ۴۷).

احساس امنیت اجتماعی: منظور از احساس امنیت اجتماعی آن است که زنان با حضور در اجتماع، محیط کار، مکان‌های عمومی، خیابان و... تا چه حد اطمینان دارند که امنیت آنها تأمین می‌شود و احساس ترس و نگرانی نمی‌کنند (بوزان، ۱۳۷۸: ۵۴).

شاخص‌های اجتماعی (ذهنی) مؤثر بر امنیت فضاهای عمومی

ویژگی‌های محیطی در یک فضای شهری از جمله عواملی هستند که به رشد آسیب‌های اجتماعی در آن کمک می‌کند. عدم رضایت شهروندان از محیط زندگی‌شان می‌تواند واکنش‌های مختلفی را به دنبال داشته باشد. نخستین واکنش تلاش برای تغییر محیط به‌منظور ایجاد تناسب بین ویژگی‌های محیطی و یا نیاز عینی یا ایده‌آل ذهنی مختص است. دومین واکنش، انطباق یا سازگاری با محیط است اما واکنش دیگر که در پی کاهش تعلق مکانی شکل می‌گیرد گسست از محیط است. بنابراین، پیش از این‌که ایده‌های طراحانه برای حل این معضل به کار آید باید سطح فرهنگ استفاده‌کنندگان از فضا ارتقاء داده شود (رضازاده و محمدی، ۱۳۸۹: ۱۹).

کنترل نابهنجاری و نظارت اجتماعی: مسئله مراقبت طبیعی - اجتماعی نیز همان‌طور که در نظریه چشم‌های خیابان جیکوبز^۴ نیز اشاره شده است از عوامل اجتماعی تأثیرگذار در احساس امنیت است که بر فرایند نظارت و کنترل فضا دلالت دارد. البته این نظارت در قالب نظارت مصنوعی (دوربین‌های مداربسته) نیز قابل انجام است (ضابطیان، ۱۳۸۹: ۵۰). برای دستیابی به آرامش و اطمینان خاطر وجود نظارت اجتماعی بر فضا جهت کنترل رفتارهای مجرمانه ضروری است اما حسب رویکرد جامعه‌شناسی امنیت نمی‌توان امنیت را به‌عنوان یک وضعیتی بدون ارتباط با بستر اجتماعی آن تحلیل کرد بلکه امنیت را باید به‌گونه‌ای دیگر نه یک متغیر مستقل بلکه به‌عنوان یک متغیر وابسته، که با توجه به متن به آن معنا می‌دهد، در نظر داشت. از این منظر امنیت فرایندی اجتماعی ارزیابی می‌گردد که متناسب با تحول متن آن تغییر می‌یابد.

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

به عبارت دیگر، امنیت را بدون منظر اجتماعی نمی‌توان فهم کرد (افتخاری، ۱۳۹۲: ۴۵). به این منظور در درجه اول باید فضا در معرض دید قرار گیرد. حضور افراد از قوی‌ترین عوامل اعمال نظارت می‌باشد (پاکزاد، ۱۳۸۵: ۲۲۳). هیلر^۵ نیز معتقد است حضور افراد چه غریبه و چه آشنا احساس ایمن را در فضای عمومی ارتقاء داده و وسیله‌ای است که به کمک آن می‌توان فضا را به‌صورت طبیعی مورد نظارت قرارداد.

تراکم جمعیت: رابطه جمعیت و امنیت در حالت سنتی قطعی و خطی بوده و فزونی جمعیت امنیت فرد و جامعه و خانواده و کشور را تأمین می‌کند. جمعیتی عامل امنیت است که باسواد، بااخلاق، بافرهنگ، متخصص و وظیفه‌شناس باشد. مفهوم تراکم جمعیت، که حاکی از رابطه بین افراد و فضای تحت اشغال آنها می‌باشد، یکی از مفاهیم جغرافیایی جمعیت است و نخستین بار هنری دریوی هانس^۶ در سال ۱۸۳۷ از این اصطلاح استفاده کرده است و از آن پس تراکم جمعیت به‌عنوان وسیله‌ای برای ارزیابی افزایش و کاهش و مقایسه تراکم‌های موجود و بالقوه و درنهایت به‌عنوان شاخصی برای مقایسه تراکم‌های مساحتی جمعیت به کار گرفته شد (ماندل، ۱۳۷۷: ۶۲). شهرهای امروزی به‌دلیل تمرکز بالای جمعیتی و فراوانی ماشین‌ها به تدریج از شاخص‌های آرامش و امنیت فضای شهری فاصله گرفته‌اند. به موازات افزایش جمعیت شهری میزان جرایم نیز بالا می‌رود (شکویی، ۱۳۸۵، ۱۰۲).

دسترسی داشتن به کمک: تجهیزات امدادی، حتی اگر نمادین باشند، موجب احساس آرامش و امنیت ذهنی می‌شوند. برای مثال، تدابیری نظیر نصب تلفن‌های عمومی در مکان‌های قابل دید باعث می‌شود تا احساس رها و جدابودن فضا از بین برود گرچه ممکن است به‌ندرت از آنها استفاده شود اما باعث می‌شود تا احساس امکان دسترسی به کمک در افراد تقویت شود. درواقع، تلفن‌ها شاید بیشتر حالت نمادین داشته باشند و البته در مواقعی هم واقعاً تلفن‌ها ابزاری برای امداد محسوب می‌شوند. مکان تلفن‌ها هم بهتر است با نور (در شب) و علائم هدایت‌کننده، که باید از ۲۰ متری هم مشخص باشد، مشخص شده باشد تا اطمینان لازم را در عابران ایجاد کند. نکته مهم در این زمینه این است که طراحی تجهیزات امدادی باید به‌گونه‌ای باشد که اعمال

5- Hiller.

6- Hans.

خرابکارانه را تشویق نکند زیرا وجود هرگونه منابع صدمه‌دیده ناشی از اعمال خرابکارانه در محیط شهری می‌تواند اثر منفی در حس امنیت منتقل شده به شهروندان داشته باشد. همچنین، دیدن گشت‌های پلیس هم می‌تواند به افزایش احساس امنیت کمک کند (Barbosa, 2007: 73).

میزان آشنایی فضا: تکرار مناظر آشنا در فضاهای عمومی شهری نه تنها حس غربت و اضطراب آن را از بین می‌برد بلکه به مردم در مسیریابی کمک می‌کند و از گم‌شدن احتمالی و ترس ناشی از آن جلوگیری می‌کند. همچنین، این مسئله علاوه بر ساخت اماکن و فضاهای آشنا می‌تواند در قالب مبلمان شهری با سبک‌های آشنا نظیر نیمکت‌ها و سطل‌ها، باجه‌های تلفن و پناهگاه‌های اتوبوس و نظایر آن، که از جمله عناصر الحاقی به محیط محسوب می‌شوند، نیز قابل دستیابی باشد. البته، استفاده از سبک‌های آشنا به معنی نفی طرح‌های مدرن و نوآوری نخواهد بود و در واقع نکته مهم در ترکیب کردن سبک‌های آشنا و جدید است به طوری که برای مردم قابل درک و استفاده باشد (Burton & Mitchell, 2006: 7). آشنابودن فضا و نداشتن حس غربت، که موجب ترس و اضطراب می‌شود، در تقویت احساس امنیت ذهنی فرد نقش مهمی را دارد. به علاوه زمینه ذهنی مثبت یا منفی به پادمانده از فضا در احساس درک شده نسبت به فضا تأثیرگذار است (رفیعیان و همکاران، ۱۳۹۱: ۵۶).

حس تعلق: توجه داشتن به تصویر ذهنی کامل از پدیده فضایی به منزله ادراک منطقی آن و در صورت استمرار موجب احساس این‌همانی و این‌همانی باعث احساس من و ما در محیط، احساس امنیت، آسودگی خاطر و اعتماد به نفس و تطبیق پذیری و سازگاری با فضا است (زادرفیعی، ۱۳۸۴: ۱۵). بنابراین، با تقویت حس تعلق شهروندان نسبت به فضاهای عمومی شهری آنان این فضا را متعلق به خود دانسته و بدون احساس ترس، اضطراب یا خجالت از آن بهره‌برداری می‌نمایند (درودی و قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۵۵).

وضوح یا خوانایی: خلق محیط‌هایی با وضوح یا خوانایی آشکار چشم‌انداز شهری از مهم‌ترین موضوعات مورد توجه شهرهاست و شهرهایی که در آنها پنج عنصر خوانایی یعنی راه، لبه، محله، گره و نشانه آشکاری داشتند ارائه‌دهنده حظ بصری بیشتر امنیت

احساسی و ژرفای افزایش یافته بالقوه و تراکم تجربه انسانی بوده‌اند (مویدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۶۸).

محرومیت و استفاده از فضاهای شهری

از جمله گروه‌های محروم در جوامع زنان هستند. محرومیت زنان از حقوق و امکانات برابر با دیگران ناشی از تفکیک‌های جنسیتی منشعب از ارزش‌های مردسالاری و پدرسالاری حاکم بر جامعه است. این ارزش‌ها زن را جنس دوم تلقی می‌کنند و آن را در ارتباط با مرد تعریف می‌کنند. «جنسیت» برحسب تعریف به آن جنبه از تفاوت‌های زن و مرد مربوط می‌شود که به لحاظ فرهنگی و اجتماعی شکل می‌گیرد (Marshal, 1998: 13). جنسیت بر این مبنا تمام عرصه اجتماعی روابط زن و مرد را دربرمی‌گیرد و بدان معنا می‌بخشد. از کوچک‌ترین واحد اجتماعی یعنی خانواده گرفته تا بزرگ‌ترین سازمان‌های اجتماعی همه تحت تأثیر الگوهای جنسیتی مستقر در جامعه هستند (Goffman, 2011: 201). بر این اساس تبعیض جنسی شکلی از بی‌عدالتی اجتماعی و مقدمه محرومیت از حقوق انسانی و شهروندی است. ما با ورود و حرکت در فضا در واقع جزئی از آن می‌شویم و متقابلاً فضا به همراه نشانه‌هایش، که حاصل وجود کالدهای دیگر در آن است، جزئی از خاطره تملک یافته ما می‌شود. هانری لوفور^۷ نیز فضا را نه یک پدیده طبیعی یا استعلایی بلکه یک تمامیت تاریخی و یک تولید اجتماعی می‌داند. در واقع، فضا از یک سو تجربه حافظه تاریخی ما است و از دیگر سو تجربه زندگی روزمره ما است. کوین لینچ^۸ عامل سازنده را برای فضاهای شهری برمی‌شمرد: راه‌ها و مرزها که حدفاصل دو یا چند فضای شهری‌اند، محله‌ها که دارای تجانس شکلی یا کاربری هستند، گره‌ها یعنی نقاط راهبردی تقاطع‌ها و نشانه‌ها که نقاط دارای تراکم مشخصی از معانی نشانه‌شناختی در مجموعه نشانه‌های شهری هستند (Lynch, 1989: 37). یکی از مهم‌ترین دلایل حضور کم زنان در فضاهای شهری خلوت یا تاریک می‌تواند ناشی از همین احساس ناامنی در فقدان نشانه‌های آشنا باشد. مایکل باندز^۸ نیز معتقد است که نظم پدرسالارانه جوامع با شکل‌گیری شهر تقویت شده چرا که فضای جنسیت‌زده ناهمسانی قدرت مردان و زنان را در جامعه تشدید می‌کند. وی

7- Henry Lofor.

8- Michael Bands.

محدودیت تحرک زنان را هم در استفاده از فضا و هم در برساخت هویت‌شان به معنی تحت سلطه بودن آنان می‌بیند (باذری و دیگران ۱۳۸۷: ۸۷).

توزیع نامتعادل امکانات

بنابه نظر کلوارد^۹ وقتی ابزار و امکانات معمول و مورد نیاز یکسان توزیع نشود و برخی در شرایط بهتر قرارگیرند و برخی با عدم امکان دستیابی به وسایل و امکانات مواجه باشند احتمال ارتکاب جرم افزایش می‌یابد و این امر به ناامنی منجر خواهد شد. همچنین، به استناد تئوری آنومی دورکیم محل زندگی یا محل سکونت در بروز شرایط جرم‌زدا یا همان امنیت دخیل است (ساروخانی و نویدنیا، ۱۳۸۵: ۹۰). به‌عنوان مثال، فقدان فضای سبز در محله می‌تواند اثر کاهش اضطراب و فشار روحی را محدود و قرارگرفتن در معرض محیط‌های طبیعی را کاهش دهد.

نقش زنان در طراحی فضاهای شهری

دل‌بستگی بشر به فضا ریشه عمیقی دارد. این دل‌بستگی از نیاز به درک روابط اجتماعی انسان جهت کسب مفهوم حاکمیت بر حوادث و رویدادها سرچشمه می‌گیرد. اصولاً انسان بین خود و اشیاء و محیط پیرامون رابطه برقرار می‌کند بدین معنی که وی خود را به طریق فیزیولوژیک با اشیاء و اجسام کالبدی وفق و ارتباط می‌دهد. این کنش متقابل در بستری رخ می‌دهد که ما آن را به لحاظ تأثیرگذاری بر انسان فضا می‌نامیم (گلی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۷۷). وجود فضاهای آزاد در شهرها برای پیشگیری از درماندگی، افسردگی، گوشه‌گیری و خشونت در جامعه ضروری است. این فضاها اگر مطلوبیت داشته باشند شرایط تجلی و بروز خلاقیت را برای شهروندان مهیا کرده و با کمک به تخیل انسان شهرنشین زمینه‌ای را فراهم می‌آورند که هر انسان برای درک موقعیت خود به آن نیاز دارد. از طرفی، نقش زن در نظام برنامه‌ریزی شهری و طراحی شهری از جمله موضوعاتی است که امروزه بیش از هر زمان دیگری به آن توجه شده است (Pacione, 2012: 19). اولین توجه‌ها به حضور زنان را می‌توان در برنامه‌ریزی شهری در جامعه فرانسه یافت. بدین صورت، زنانی که خود معمار یا شهرساز بودند بر آن شدند تا به اشکال متفاوتی محلی را که در آن زندگی می‌کنند طراحی کنند

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

(Cramer, 2004: 104). از این زمان به بعد بر حضور زنان در شهرسازی و طراحی شهری بیش از گذشته توجه شد. این قبیل توجهات باعث شد که از زنان نیز در شهرسازی و معماری مانند مردان و در کنار آنان استفاده شود. در دنیای کنونی کشور ایران نیز از زنان در معماری و شهرسازی بیش از گذشته استفاده می‌شود. در این صورت با ایجاد شورای شهرها و توجه به زنان در اداره‌های مسکن و شهرسازی و شهرداری‌ها به دیدگاه‌های آنها توجه شده است (رفیعیان و عسکری، ۱۳۸۱: ۲۱). با این همه عوامل خاصی باعث حضور یا حضور نداشتن زنان در جامعه شهرسازی و طراحی شهری شده است. بنابراین، زنان باید تشویق شوند تا در عرصه‌های مدیریتی و ساخت‌وساز و همچنین طراحی فضاهای شهری حضور فعال‌تری داشته باشند و از توانایی زنان معمار و طراح به نحو مطلوب استفاده شود تا بتوان فضاهایی به وجود آورد که متناسب با روحیات زنان باشد و موجب احساس سرزندگی و آرامش در آنان شود (Foster and et al, 2014: 143). همچنین، به دلیل ایجاد احساس آرامش روانی و سرزندگی در زنان وجود فضایی برای آنان به دور از هرگونه مشکلات امنیتی و جنسیتی ضروری به نظر می‌رسد؛ فضاهایی که مختص بانوان بوده و آنها در آنجا احساس آرامش و امنیت نمایند.

رابطه متقابل فضا و جنسیت

در رویکرد نظام‌مند به نظام‌ها و پدیده‌های اجتماعی، رابطه بین اجزا در هر نظام اجتماعی متقابل است و پدیده‌ها به‌طور متقابل و متداوم با یکدیگر در حال کنش و واکنش‌اند. دیدگاه، فضا و جنسیت به‌عنوان دو مؤلفه نظام اجتماعی در یک کنش و واکنش متقابل با یکدیگر و البته با سایر مؤلفه‌های اجتماعی شکل می‌گیرند و تغییر می‌کنند (Kiavar, 2011: 126). بنابراین، فضا و جنسیت نیز در این نظام اجتماعی تأثیرهای دوطرفه‌ای بر یکدیگر می‌گذارند. یک سوی این ارتباط در بازتاب‌های فضایی جنسیت بیان می‌شد. سوی دیگر آن را باید در نقش فعال فضا در تولید و بازتولید اجتماعی جست. فضا در اجتماع تولید می‌شود اما در عین حال خود نیز شرطی برای تولید اجتماعی است (Rendell, 2000: 174). در واقع، فضا همان‌گونه که ساختار جنسیت را بازتاب می‌دهد خود نیز عاملی فعال در فرایند شکل‌گیری این ساختار است. فضا سازمان اجتماعی را منعکس می‌کند اما هنگامی که فضا محصور شد و شکل گرفت فقط

یک زمینه خنثی نخواهد بود. فضا نیز تأثیرهای خود را اعمال خواهد کرد. فضا متناسب با ساختارهای اجتماعی شکل می‌گیرد تا بتواند آن ساختارها را محقق ساخته و در بازتولید آنها فعالانه شرکت کند. فرایند رشد و اجتماعی‌شدن انسان‌ها در فضاها شکل می‌گیرد. این فضاها با شکل مناسب خود، که نتیجه بازتاب متناسب ارزش‌ها و باورها و نظام‌های اجتماعی است، فرایند اجتماعی‌شدن را سهولت می‌بخشند و به‌طور مؤثری در این فرایند شرکت می‌کنند. در ارتباط متقابل میان فضا و ساختار جنسیت درحالی‌که ساختار جنسیت در فضا مادیت می‌یابد فضا نیز در نحوه تحقق ارتباطات جنسیتی و بازتولید آن نقش مؤثر دارد (Barlam & Suzana, 2005: 76).

روش تحقیق

این پژوهش دارای ماهیت توصیفی-تحلیلی و پیمایشی است. اطلاعات موردنیاز از طریق بررسی اسناد و مدارک کتابخانه‌ای، اسنادی و مطالعات میدانی، نظرخواهی و تکمیل پرسشنامه در بوستان‌های مورد مطالعه به‌دست آمده است. جمعیت آماری پژوهش شامل تمامی زنان ۱۵ سال به بالا در شهر ایلام به تعداد ۸۴۰۲۳ نفر در سال ۱۳۹۰ بوده است. طبقه‌بندی، تحلیل داده‌ها و رسم نمودارها با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و Excel انجام شد. برای تعیین حجم نمونه براساس فرمول کوکران و با جای‌گذاری انحراف معیار در این فرمول و انتخاب دقت $\alpha=0.05$ تعداد حجم نمونه ۳۵۰ مورد به دست آمد. در این پژوهش پس از بررسی اطلاعات موجود در خصوص منطقه مورد مطالعه رضایتمندی از خدمات بوستان و ویژگی‌های شخصی پاسخ‌دهندگان بررسی شد. همچنین، معیارهای به‌کارگرفته در هریک از اصول پنجگانه رویکرد امنیت اجتماعی به منظور سنجش میزان احساس امنیت زنان باتوجه‌به ویژگی‌های محدوده مورد مطالعه و مرور ادبیات مربوطه انتخاب شده است.

جدول (۱): آلفای کرونباخ پایایی متغیرهای پژوهش

متغیرها	ضریب آلفای کرونباخ
احساس امنیت	۰/۷۳
رضایتمندی	۰/۸۱
ویژگی‌های شخصی	۰/۸۵
کنترل نابهنجاری و نظارت اجتماعی	۰/۷۰

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

متغیرها	ضریب آلفای کرونباخ
تراکم جمعیت	۰/۸۶
آشنا بودن فضا	۰/۶۸
تصاویر ذهنی از فضا	۰/۸۰
تعامل اجتماعی	۰/۸۲

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۴)

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اول: به نظر می‌رسد بین رضایتمندی از خدمات موجود در بوستان (دستیابی به امکانات) و میزان احساس امنیت زنان رابطه وجود دارد؛

فرضیه دوم: میزان احساس امنیت زنان متأثر از ویژگی‌های شخصی (سن، تحصیلات، وضعیت تأهل و وضعیت اشتغال) است؛

فرضیه سوم: به نظر می‌رسد بین اصول و معیارهای امنیت اجتماعی و احساس امنیت زنان رابطه وجود دارد.

قلمرو مورد مطالعه

شهر ایلام، مرکز استان ایلام، از نظر موقع جغرافیایی در ۴۶ درجه و ۲۶ دقیقه طول شرقی و ۳۳ درجه و ۳۸ دقیقه عرض شمالی واقع شده است و از نظر موقعیت در غرب و جنوب غربی کشور قرار دارد. این شهر در دامنه جنوبی کبیرکوه از سلسله جبال زاگرس واقع شده است (ملکی، ۱۳۸۹: ۱۳۰). شهر ایلام از شمال، شرق و جنوب شرقی به شهرستان‌های ایوان و شیروان چرداول و دره‌شهر، از جنوب و جنوب غربی به شهرستان مهران و از غرب به استان دیاله عراق محدود است (رهنمایی، ۱۳۷۶: ۴).

شکل (۱): موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه
(منبع: ترسیم نگارندگان، ۱۳۹۵)

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

بخش اول یافته‌های پژوهش حاصل از داده‌های استخراج‌شده از پرسشنامه است. پرسشنامه‌ها در بوستان‌های مورد مطالعه به نسبت جمعیت مناطق و تعداد افراد مراجعه‌کننده به بوستان توزیع شد.

- در بررسی مربوط به سن مراجعه‌کنندگان بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۱۵ تا ۲۵ سال با ۵۰/۰۹٪ و پس از آن گروه ۲۶ تا ۳۵ سال با ۲۹/۷٪ بوده است؛
- در بررسی وضعیت تحصیلات پاسخگویان مشخص شد که بیشترین فراوانی مربوط به افراد با مدرک تحصیلی کارشناسی، دیپلم و کاردانی با ۲۹/۴٪، ۲۶/۲ و ۲۵/۱٪ می‌باشد؛
- در بررسی وضعیت تأهل پاسخگویان ۵۲٪ پاسخگویان مجرد و ۴۸٪ متأهل بوده‌اند؛

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

— در بین جمعیت آماری مورد پژوهش ۱۰/۳٪ دارای شغل دولتی، ۱۹/۱٪ خانه-دار، ۱۹/۷٪ آزاد، ۱۰/۶٪ بیکار، ۰/۱۰٪ شغل خصوصی، ۲۳/۴٪ محصل یا دانشجو، ۰/۴٪ بازنشسته و ۲/۹٪ سایر بوده‌اند. ترتیب قشر محصل یا دانشجو، خانه‌دار و آزاد بیشترین میزان را در بین گروه‌بندی شغلی در بین شهروندان مراجعه‌کننده به بوستان‌ها داشته‌اند. بیش از ۴۲٪ پاسخگویان بین ۵ تا ۱۰ سال در شهر ایلام سکونت داشته‌اند.

آزمون فرضیه‌ها

پس از بررسی‌های اولیه در خصوص موضوع مورد مطالعه برای ارزیابی متغیرهای تعیین‌شده ۳ فرضیه مطرح شد که تأیید یا رد این فرضیه‌ها با توجه به نتایج این پژوهش بررسی می‌شود.

فرضیه اول: به نظر می‌رسد بین رضایتمندی از خدمات موجود در بوستان و میزان امنیت زنان رابطه معناداری وجود دارد.

بر اساس فرضیه مطرح‌شده همبستگی متغیر «رضایتمندی از خدمات موجود در بوستان‌ها» با متغیر «احساس امنیت زنان» بررسی شد تا مشخص شود آیا رابطه معناداری بین رضایتمندی از خدمات موجود در بوستان‌ها با احساس امنیت زنان وجود دارد؟ بدین منظور از آزمون آماری پیرسون استفاده شد. همبستگی به دست آمده عدد ۰/۷۲۹ را نشان می‌دهد. این همبستگی نشان از رابطه مثبت و بالای میان دو شاخص رضایتمندی از خدمات موجود در بوستان و احساس امنیت زنان است که با افزایش یک شاخص دیگر نیز افزایش می‌یابد. سطح معناداری نیز برابر $\text{Sig} = 0,000$ است که کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. معناداری نیز در سطح ۹۵٪ می‌باشد. بنابراین، فرض H_0 مبنی بر فقدان رابطه بین دو متغیر رد شده و فرض H_1 با مضمون وجود رابطه بین متغیر رضایتمندی از خدمات موجود در بوستان و احساس امنیت زنان در بوستان‌های مورد مطالعه تأیید می‌شود. نتیجه مستندات و آزمون‌های آماری نشان می‌دهد بین رضایتمندی از خدمات موجود در بوستان‌ها و احساس امنیت زنان رابطه معناداری وجود دارد. بنابراین، فرضیه اول تأیید می‌شود. این موضوع نظر کلوآرد را در مورد توزیع نامتعادل امکانات بر احساس امنیت تأیید می‌کند که می‌گویند: وقتی که ابزار و امکانات

معمول و مورد نیاز یکسان توزیع نشود احتمال ارتکاب جرم افزایش می‌یابد و این امر به ناامنی منجر خواهد شد.

جدول (۲): همبستگی شاخص رضایتمندی از خدمات بوستان و احساس امنیت زنان

رضایتمندی	احساس امنیت		
.729**	1	Pearson Correlation	
.000		Sig. (2-tailed)	احساس امنیت
350	350	N	
1	.729**	Pearson Correlation	رضایتمندی از
	.000	Sig. (2-tailed)	خدمات موجود در
350	350	N	بوستان

فرضیه دوم: میزان احساس امنیت زنان متأثر از ویژگی‌های شخصی (سن، تحصیلات، مدت اقامت و وضعیت اشتغال) است.

به‌منظور بررسی رابطه ویژگی‌های شخصی و احساس امنیت زنان از بین عوامل شخصی (سن، تحصیلات، مهاجرت و وضعیت اشتغال) بررسی ویژگی‌های سنی پاسخ-دهندگان نشان می‌دهد این احساس با متغیر سن دارای رابطه معناداری آماری نیست. تفاوت محل سکونت پاسخ‌دهندگان، که از مناطق مختلف شهر بودند، سبب شده است با وجود تأثیرپذیری احساس امنیت از افزایش سن (نبود رابطه معنادار آماری) این موضوع در میان ساکنان مجوار بوستان کم‌اهمیت‌تر از جمعیت مراجعه‌کننده از سایر مناطق به-ویژه مناطق غیرمجاور باشد. در واقع، نزدیکی محل سکونت برخی از پاسخ‌دهندگان به بوستان مورد مطالعه سبب شده است بوستان به‌عنوان قلمرو ثانویه این گروه به‌شمار آید و به‌دلیل آشنایی با ویژگی‌های پهنه‌های مختلف سطح بوستان و استقرار در آن با آگاهی قبلی از احساس امنیت بالاتری برخوردار باشند.

جدول (۳): رابطه بین متغیر سن و میزان احساس امنیت زنان

Sig	T	Std	Value	ضریب	متغیر مستقل
.۰/۰۰۱	۱/۹۰۱	۰/۰۴۸	۰/۰۶۹	Spearman Correlation	سن (کل پاسخگویان)
.۰,۰۴۸	۱/۴۷۳	۰/۱۱۸	۰/۰۸۲	Spearman Correlation	سن (ساکن در محله‌های مجاور)
.۰,۰۶۴	۱/۱۲۳	۰/۱۴۳	۰/۰۹۳	Spearman Correlation	سن (ساکن در سایر مناطق)

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

تأثیر سطح تحصیلات بر میزان احساس امنیت زنان در بوستان‌ها بخش دوم از پرسش «عوامل شخصی مؤثر بر احساس امنیت زنان» است. داده‌های حاصل از پرسشنامه نشان می‌دهد بین افزایش احساس امنیت زنان در بوستان و تحصیلات ارتباط معنادار آماری وجود ندارد. بسیاری از زنان با تحصیلات مختلف اذعان داشتند که در ساعت‌های مختلف روز و به‌ویژه در شب و در فصل‌های تراکم گردشگران در شهر کمتر در بوستان حضور می‌یابند. همچنین بیشتر پاسخ‌دهندگان ترجیح می‌دهند در زمان تاریکی هوا به همراه اعضای خانواده یا دوستان در بوستان حضور یابند و در صورت فقدان امنیت و ترس ترجیح می‌دهند از رفتن به بوستان امتناع کنند.

جدول (۴): رابطه بین متغیر سطح تحصیلات و میزان احساس امنیت زنان

متغیر مستقل	ضریب	Correlation Coefficient	Sig
مدت اقامت	Spearman Correlation	۰/۰۸۹	۰/۰۹۷
وضعیت اشتغال	Spearman Correlation	۰/۰۲۴	۰/۶۶۰

در بررسی رابطه بین مدت سکونت پاسخگویان در شهر و وضعیت اشتغال آنان با میزان احساس امنیت و در نتیجه رضایتمندی آنها از امنیت مشخص شد افراد بومی و کسانی که سابقه سکونتشان بیش از ۱۰ سال است در مقایسه با پاسخگویانی که کمتر از ۱۰ سال سابقه سکونت دارند از احساس امنیت کمتری برخوردارند. اگرچه از نظر آماری رابطه به‌دست‌آمده در سطح اطمینان قابل قبولی مورد تأیید قرارنگرفت جدول شماره (۵) نوع همبستگی متغیرهای مورد استفاده نشان‌دهنده نتیجه است. اگرچه از نظر آماری اشتغال یا بیکاری افراد همبستگی معناداری ندارند ضریب به‌دست‌آمده بیانگر افزایش نامحسوس امنیت در بین افراد شاغل است. از بررسی ارتباط ویژگی‌های شخصی پاسخگویان آشکار شد که افزایش احساس امنیت زنان از عواملی مانند سن، سطح تحصیلات و اشتغال متأثر نیست. در سایر پژوهش‌های داخلی از جمله پژوهش‌های علیخواه و نجیبی، صادقی فسایی و میرحسینی، مدیری و کلی نتایج مشابهی به‌دست آمده است.

جدول (۵): رابطه بین متغیر مدت اقامت در شهر ایلام و اشتغال و میزان احساس امنیت زنان

متغیر مستقل	ضریب	Value	Std	df	Sig
سطح تحصیلات	Chi-Square	۱۱/۷۹۴	۱/۱۳۳	۱۵	۰/۰۸۱

اثبات فرضیه اصلی پژوهش (فرضیه سوم)

برای سنجش فرضیه اصلی پژوهش ابتدا با استفاده از آزمون خی‌دو رابطه بین اصول و معیارهای امنیت اجتماعی با احساس امنیت زنان سنجیده و سپس با استفاده از روش همبستگی گامای این دو متغیر، که بیان‌کننده شدت تأثیر آنها است محاسبه شده است. در نهایت با استفاده از آزمون بتا و توسط پرسش‌هایی جداگانه میزان اهمیت تأثیرگذاری متغیرهای اصول و معیارهای امنیت اجتماعی در فضای عمومی مقایسه شده‌اند. همان‌طور که در بخش روش پژوهش بیان شد فرضیه اصلی پژوهش عبارت‌است از «به نظر می‌رسد بین اصول و معیارهای امنیت اجتماعی در فضای عمومی محدوده مطالعاتی با افزایش احساس امنیت زنان رابطه مستقیم وجود دارد». لذا، در این قسمت رابطه بین این متغیر در محدوده مطالعاتی با احساس امنیت زنان سنجیده شده است. همان‌طور که در جدول شماره (۶) مشاهده می‌شود آزمون خی‌دو نشان‌دهنده معناداری رابطه این دو متغیر با یکدیگر می‌باشد.

جدول (۶): آزمون خی‌دو برای بررسی معناداری متغیرهای فرضیه اصلی

Asymp.Sig.(2-sided)	df	Value	
.۰۰۳	۵	۲۸.۵۶(a)	Pearson Chi- Square
.۰۰۱	۵	۴۳.۷۶۸	Likelihood Ratio
.۰۸۱	۱	۰.۰۲۰	Linear- by-Linear Association
		۳۵۰	N of Valid Cases

در مرحله بعد با استفاده از روش همبستگی گامای این دو متغیر، که بیان‌کننده شدت تأثیر آنها است، گامای محاسبه شده برابر با ۰,۷۱ می‌باشد و نشان‌دهنده شدت خوب و مستقیم بین این دو متغیر است. بنابراین، با توجه به موارد بالا می‌توان گفت فرضیه سوم با دقت بالایی اثبات می‌شود و بین اصول و معیارهای امنیت اجتماعی و میزان احساس امنیت زنان در فضای عمومی محدوده مطالعاتی رابطه‌ای مستقیم وجود دارد. همان‌گونه که در بخش مبانی و روش تحقیق آمده است اصول و معیارهای امنیت اجتماعی مشتمل بر ۵ عامل تأثیرگذار بر احساس امنیت زنان در فضاهای عمومی شهری می‌باشند. در این بخش با استفاده از آزمون بتای ۵ متغیر مطرح شده در بالا، توسط پرسش‌هایی جداگانه برای میزان و تأثیر این اصول در فضای مطابق با جدول شماره (۷) و براساس میزان اهمیتشان، مقایسه شده‌اند. همان‌طور که مشاهده می‌شود هر یک از این

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)
متغیرها با میزان امنیت کلی زنان در محدوده مطالعاتی رابطه معناداری دارند زیرا مقدار sig کمتر از ۰/۰۵ دارند.

جدول (۷): مقایسه میزان اهمیت اصول و معیارهای امنیت اجتماعی

Sig	t	ضرایب استاندارد شده	ضرایب استاندارد نشده		
			Beta	Std.Error	
۰/۰۰۰	-۱۵,۳۲۱		۱,۲۳۱	۱۸,۳۲	constnt
۰/۰۰۰	۳۳,۴۱۱	۰,۵۶۵	۰,۰۳۳	۱,۰۲۴	کنترل ناپهنجار
۰/۰۰۰	۳۵,۱۱۶	۰,۶۲۱	۰,۰۲۸	۱,۰۱۱	تراکم جمعیت
۰/۰۰۰	۳۳,۲۱۳	۰,۵۳۴	۰,۰۳۵	۱,۰۳۳	آشنا بودن فضا
۰/۰۰۰	۳۲,۷۶۵	۰,۴۸۹	۰,۰۳۶	۱,۰۴۵	تصاویر ذهنی از فضا
۰/۰۰۰	۳۴,۲۶۷	۰,۶۱۱	۰,۰۳۰	۱,۰۲۰	تعامل اجتماعی

نتایج رگرسیون چندمتغیره سه فرضیه پژوهش

جدول (۸): ضریب تعیین و ضریب تعدیل شده

انحراف استاندارد	R تعدیل شده	R2	R
۱۱/۵۶۳۰۸	۰/۶۷۴	۰/۶۷۶	۰/۸۲۲

جدول (۹): رگرسیون چندمتغیره برای شناسایی عوامل مؤثر بر احساس امنیت

سطح معناداری	F	میانگین	Df	مجموع مجذورات	ضرایب
۰/۰۰۰	۳۶۲/۳۴۳	۴۸۴۴۷/۰۰۶	۲	۹۶۸۹۴/۰۱۳	رگرسیون باقیمانده
		۱۳۳/۷۰۵	۳۴۷	۴۶۳۹۵/۵۵۶	کل
			۳۴۹	۱۴۳۲۸۹/۵۶۹	

معادله رگرسیون یادشده به شیوه Enter انجام شده است. همان طور که در جدول شماره (۹) می بینیم ضریب تعیین برابر است با $R^2 = 0/67$ به این معنا که متغیرهای موجود در این پژوهش می توانند تا ۶۷٪ احساس امنیت را توضیح دهند یا تعیین کنند و ۳۳٪ نیز به عوامل دیگری که در این پژوهش نیامده وابسته است. همچنین در جدول شماره (۱۰) نسبت $F = 362/343$ با درجه آزادی ۲ و ۳۴۷ نشان می دهد که R^2 به لحاظ آماری کاملاً معنادار (۰/۰۰۰) است. در جدول شماره (۱۰) می خواهیم میزان تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته را بسنجیم. در روش Enter ابتدا تمامی متغیرهای مستقل وارد معادله رگرسیون می شود و هر کدام از آنها که معنادار نبودند از

معادله خارج می‌شوند. در این پژوهش نیز پس از وارد کردن تمامی متغیرهای مستقل به معادله تمامی آنها به‌جز متغیرهای شخصی با احساس امنیت رابطه معنادار داشتند. بر همین اساس متغیرهای شخصی از معادله خارج شد و دوباره رگرسیون محاسبه شد. جدول شماره (۱۰) میزان معناداری متغیرهای مستقل با متغیر وابسته و ضرایب بتای هر یک را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود به ترتیب متغیرهای رضایتمندی و اصول و معیارهای امنیت اجتماعی با احساس امنیت رابطه معناداری دارند. به این ترتیب رگرسیون خطی یادشده به‌ازای ۶۷٪ می‌تواند مقدار (احساس امنیت) را پیش‌بینی کند.

نتیجه‌گیری

فضاهای شهری بستر زندگی و فعالیت شهروندان است و باتوجه‌به ویژگی‌های افراد و گروه‌های سنی، اجتماعی و جنسی باید بتواند محیط امن، سالم، پایدار و جذابی فراهم کند و به شیوه مناسبی به نیازهای مختلف تمام گروه‌های اجتماعی پاسخ‌دهد. عواملی که موجب تهدید، کاهش یا حذف امنیت در شهرها می‌شوند بی‌شمارند و برخی فضاهای شهری ظرفیت بالایی در تهدید امنیت شهرها دارند و از آنجایی که بوستان‌ها و فضای سبز شهری فضاهایی برای آرامش شهروندان محسوب می‌شوند و افراد برای رهایی از قید و بندهای زندگی به این مکان‌ها مراجعه می‌کنند ایجاد ایمنی، امنیت و آسایش مؤلفه‌های مهم در جذب شهروندان به بوستان‌ها خواهند بود. همچنین، جلوگیری از محرومیت اجتماعی به‌وسیله دسترسی همه زنان به امکانات و تسهیلات، رفع مشکلات اجتماعی و به‌وجودآوردن مکان‌هایی آرام در شهر به‌منظور ارتقای سلامت ذهنی آنان می‌تواند از عملکردهای دیگر بوستان‌های بانوان باشد.

باتوجه‌به یافته‌های پژوهش مشاهده می‌شود که بیشتر بانوان استفاده‌کننده از بوستان‌ها رضایت بالایی داشته و آن را وسیله‌ای برای بالابردن کارایی جسمی و روحی خود پذیرفته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بیشترین رضایت بانوان متعلق به متغیرهای امکانات امدادی، ایمن‌سازی تجهیزات، ایمنی فیزیکی و وضعیت خدمات حمل‌ونقل عمومی است که ارزش میانگین برای هر یک به ترتیب ۱۴/۴، ۳/۵۵، ۳/۴۴ و ۳/۳۲ است. همچنین، در متغیرهای مورد مطالعه کمترین ارزش میانگین ۲/۴۶ است که

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

مربوط به مکان یا موقعیت جغرافیایی بوستان‌های مورد مطالعه است. یافته‌های پژوهش میدانی نشان می‌دهد که احساس امنیت زنان در بوستان‌ها متأثر از رضایتمندی آنان از خدمات موجود در بوستان و اصول و معیارهای اجتماعی است. بر این اساس متغیرهای نظارت و مراقبت، تراکم جمعیت، آشنایی به فضا و تعاملات اجتماعی در میزان احساس امنیت زنان مؤثر است. میزان ناامنی در بوستان بر روی تعاملات اجتماعی ساکنان و میزان مشارکت آنها هم تأثیرگذار است و در پی آن باعث بالارفتن میزان احساس در آنها می‌شود. میزان قلمروگرایی زنان، که با هویت مکانی در ارتباط است، بر روی نظارت و مراقبت آنها از بوستان تأثیرگذار است و در پی آن باعث بالارفتن احساس امنیت بر روی زنان در بوستان می‌شود.

ویژگی‌های شخصی زنان مصاحبه‌شونده اعم از سن، سطح تحصیلات، مهاجرت و اشتغال با این که بر میزان ساعت‌های استفاده آنها از بوستان و زمان استفاده و نحوه حضور آنها در بوستان مؤثر بوده است اما تأثیر معناداری بر میزان احساس امنیت آنان نداشته است. تحلیل رگرسیون نیز نشان می‌دهد که به ترتیب متغیرهای رضایتمندی و اصول و معیارهای اجتماعی در تبیین میزان احساس امنیت زنان سهم عمده‌ای داشتند و مقدار تبیین به‌دست آمده نیز ۶۷٪ می‌باشد. نتیجه‌ای که از این مقاله به‌دست می‌آید و می‌تواند برای پژوهش‌های دیگر در این زمینه راهنما باشد این است که امنیت در محیط‌های مختلف متفاوت است و بعضی از مکان‌ها زمینه‌ساز جرم و مزاحمت دیگران می‌شود ولی دیگر فضاها برعکس باعث جلوگیری از آن می‌شود. دیدگاهی بر این عقیده است که تغییر دادن شخصیت و رفتار افراد بسیار دشوارتر از تغییر دادن شرایط فیزیکی و محیطی آنهاست. ما می‌توانیم با تغییر یا اصلاح و نظم‌دادن محیط فیزیکی و کالبدی شهر باعث جلوگیری از به‌وجود آمدن شرایط ناهنجار جامعه و بی‌تمدنی اجتماعی و فیزیکی و بزهکاری شویم. بنابراین، می‌توان با طراحی درست شهری و توزیع عادلانه امکانات و ایجاد فضاهایی امن برای گذاراندن اوقات فراغت زنان و از پی آن بالارفتن نظارت غیررسمی ساکنان و مراقبت و نگهداری از محیط بوستان و دخالت‌دادن خود در بهتر شدن شرایط بوستان محیطی با امنیت و آرامش بالا و دور از مزاحمت و بزهکاری ایجاد کرد.

پیشنهادها

- مشارکت زنان در تهیه و اجرای طرح‌های شهری و حضور پیوسته آنان می‌تواند راهکار مناسب و به‌نسبت کم‌هزینه‌ای برای طرح‌های ارتقای امنیت آنان فراهم‌کند؛
- افزایش کاربری‌های با عملکرد فرهنگی به‌منظور تغییر جو اجتماعی محیط؛
- برنامه‌ریزی و تجهیزکردن بوستان‌ها به امکانات مناسب برای استفاده هرچه بیشتر همه گروه‌های سنی و جنسی و خانواده‌ها به‌منظور جلوگیری از در انزوا قرارگرفتن بوستان‌ها؛
- حضور بهنگام پلیس و نظارت کامل در قسمت‌های مختلف بوستان در مقاطع زمانی مختلف به‌ویژه در شب؛
- تقویت بیشتر فضای سبز و درخت‌کاری متناسب با شرایط آب و هوایی و همچنین بهترکردن وضعیت چمن‌کاری و توجه به زیبایی ظاهری و چشم‌انداز بوستان‌ها؛
- احداث سرویس بهداشتی و نصب آبخوری در قسمت‌های مختلف بوستان و همچنین تعویض و یا بهبود کیفیت زباله‌دان‌ها.

منابع

- ابادری، یوسف؛ صادقی فسایی، سهیلا؛ حمیدی، نفیسه (۱۳۸۷)، احساس ناامنی در تجربه زنانه از زندگی روزمره، فصلنامه پژوهش زنان، دوره ۶، شماره ۱، بهار، صص ۷۵-۱۰۳.
- افتخاری، اصغر (۱۳۹۲)، ساختار امنیت اجتماعی (مطالعه موردی: جمهوری اسلامی ایران)، مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، ج ۱، معاونت اجتماعی ناجا، تهران: انتشارات گلیونه.
- بدلی اجیرلو، احد؛ مؤذنی، مهدی؛ آقائی، واحد؛ نوروزی، اکبر (۱۳۹۵)، بررسی امنیت در بوستان‌های شهری با استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره (مطالعه موردی: بوستان‌های شهر مرزی پارس‌آباد سمنان)، پژوهش‌های جغرافیای انتظامی، سال چهارم، شماره ۱۴، صص ۱۳۹-۱۶۶.
- پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۵)، راهنمای طراحی فضاهای شهری، وزارت مسکن و شهرسازی، تهران: پیام سیما.
- درودی، محمدرضا؛ قاسمی، الناز (۱۳۹۳)، اولویت‌بندی راهکارهای مؤثر در ارتقای امنیت شهری و تأثیر آن بر رضایتمندی مسکونی (نمونه مورد پژوهش: منطقه ۲۰ شهرداری تهران)، فصلنامه پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، سال دوم، شماره ۶، صص ۱۷۸-۱۴۹.
- رضازاده، راضیه؛ محمدی (۱۳۸۹)، بررسی حضورپذیری زنان در فضاهای شهری، نشریه هویت شهر، شماره دوازدهم، سال ۶، صص ۲۶-۱۵.
- رفیعیان، مجتبی؛ عسکری، علی (۱۳۸۱)، سالمندان و ضرورت آمایش فضاهای شهری، همایش بین-المللی سالمندان، دانشکده بهزیستی و توانمندسازی، تهران، صص ۲۱-۱.
- ساروخانی، باقر؛ نویدنیا، منیژه (۱۳۸۵)، امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۲، صص ۱۰۶-۸۷.
- شکویی، حسین (۱۳۸۵)، اکولوژی اجتماعی شهر، تهران: انتشارات دفتر مرکزی جهاد دانشگاهی.
- ضابطیان، الهام (۱۳۸۹)، شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت زنان در محیط شهری، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد شهرسازی، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- گلی، علی؛ زادولی خواجه، شاهرخ؛ زادولی، فاطمه (۱۳۹۲)، ارزیابی نگرش جنسیتی در طراحی فضاهای شهری (مطالعه موردی: پارک بانوان شمس تبریز)، نشریه زن در توسعه، دوره ۱۱، شماره ۲، صص ۱۷۱-۱۸۸.
- ماندل، رابرت (۱۳۷۷)، چهره متغیر امنیت ملی، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران.

- مویدی، محمد؛ علی‌نژاد، منوچهر؛ نوایی، حسین (۱۳۹۲)، بررسی نقش مؤلفه‌های منظر شهری در ارتقای سطح احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری (نمونه مورد مطالعه: محله اوین تهران)، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۳۵، صص ۱۹۱-۱۵۹.
- Barbosa, Olga. et al (2007), Who benefits from access to green space? A case study from Sheffield, UK, *Landscape and Urban Planning Journal*, No. 83, available at: www.sciencedirect.com.
- Burton, E. & Mitchell L, (2006), "Inclusive Urban Design, Streets for Life", Architectural Press, First edition, UK.
- Chiesura, A. (2003), The role of Urban Park For The sustainable City, *wageningen University Journal of Urban Planning* Vol. 36.
- Cramer, V. S, Torgersen and E. Kringlen (2004), "Quality of Life in a City: The Effect of Population Density", *Social Indicators Research*, 69: 103-116.
- Foster, S. Knuiman, M. Villanueva, K. Wood, L. Christian, H. Giles-Corti, B. (2014), "Does walkable neighbourhood design influence the association between objective crime and walking?" *International*.
- Gobster, A. Paul, (2014), *Managing Urban Parks for a Racially and Ethnically Diverse*.
- Goffman, Erving (2011). *Goffman Reader*, edited and with preface and introduction by Charles Lemert and Ann Branaman, Oxford, Blackwell Publisher Ltd.
- H. RUSS, Thomas (2006), *safe city strategy , site planning and design hand book*, new York, graw hill companies.
- Kiavar, D. (2011), *User assessment in public spaces by gender: a survey on seğmenler and keçoren parks in Ankara*, 2011.
- Lynch, Kevin, A (1989). *Theory of good city form*, MIT Press, Cambridge MA and London.
- Lyytinen, Eveliina (2015), Congolese refugees' 'right to the city' and urba(in)security in Kampala, Uganda, *Journal of Eastern African Studies*, Vol. 9, No. 4, 593-611, Department of Geography and Geology, University of Turku, Turku, Finland.
- Marshal, Gordon (Ed). (1998). *A Dictionary of Sociology*, Oxford university press.
- Pacione, Michael (2012), "Urban environmental quality and human wellbeing: a social geographical perspective". *Landscape and Urban Planning*. No. 65.
- Rendell, Jane, (2000), "Introduction: Gender, Space" in Rendell, Penner & Borden, *Gender, Space, Architecture: An Interdisciplinary Introduction*, Routledge.

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۵)

- Shi. Long (2002), Suitability Analysis and Decision Making Using GIS, Spatial Modeling.
- Siebel, Walter & Wehrheim, Jan, (2003), security and the urban public sphere, the german journal of urban studies, vol.42, No. 2.
- Wright. F. L (2000), 24. Brodacre city: Anew community plan, in: city Rader (Legate, R.T and Stout. F.Eds) Rutledge. London and New york.
- Zender, Lucia. "Book Review" (2007), Democracy, Society, and the Government of Security, Theoretical Criminology, Vol, 11.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی